

עומק – מרכז לעיצוב מדיניות וחקיקה

מסמך מדיניות בנושא תקופת הסתגלות למשפחות נפטרים

(מוגש לחבר הכנסת בצלאל סמוטריץ)

1. מבוא

מסמך זה בוחן את האפשרות למתן פטור מריבית פיגורים ותשלומים נלווים אשר נוצרים עקב אי תשלום בגין שירותים בסיסיים אותם צורכים משקי בית במדינת ישראל (מים, חשמל, גז, ארנונה, שרותי דואר, טלפון ותקשורת), כאשר עיכוב זה נגרם כתוצאה מפטירת האדם שעל שמו היו רשומים החשבונות או אשר היה משלם אותם בדרך כלל. מסמך זה בוחן את הפתרונות החקיקתיים למצב זה ומתייחס להצעות אשר יכולות לסייע למשפחות שנמצאות במצב זה אך חקיקה איננה הכלי המתאים ליישומן.

2. תקציר מנהלים

1. חובות הנצברים עקב איחור בתשלום על שירותים אותם צורך משק בית במדינת ישראל יכולים לגדול באמצעות שני מנגנונים: ריבית פיגורים ועלויות גבייה נלוות. החיובים הגבוהים נוצרים בעיקר עקב המנגנון השני.
2. ההמלצה היא ליצור **הסדר רטרואקטיבי** אשר יזכה את משפחות הנפטרים בפטור מריבית פיגורים ומהתשלומים הנלווים. בנוסף, המלצתנו היא **לחייב בחוק את ספקי השירותים לחדש חיבור לשירות משק בית אשר נותק ממנו במהלך תקופת הפטור** וכך לאפשר למשפחה תקופת הסתגלות בה היא יכולה לטפל בבירוקרטיה הקשורה להוצאות משק הבית השונות.
3. לאור סקירתנו, עולה כי במערכות משפטיות אחרות ישנם מנגנונים שונים שתפקידם להקל על המשפחה להתמודד עם הבירוקרטיה הכרוכה בפטירת בן המשפחה: כך למשל, ישנו מנגנון הנושא בנטל ההודעה על הפטירה לרשויות השונות או מנגנון המאפשר כניסה בנעלי הנפטר. מנגנונים אלו, אם יאומצו תוך התאמה למשפט הישראלי, יוכלו להקל על הסתגלות המשפחות למצב החדש – אך לדעתנו לא מדובר על מנגנונים אשר מתפקידה של חקיקה להסדיר, אלא מכוח תקנות או הנחיות בין-משרדיות.

3. המצב הקיים בישראל

3.1. מבוא

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2016¹, ההוצאות במרבית משקי הבית בישראל כוללות מים, חשמל, גז, דלק, ארנונה ושירותי דואר, טלפון ותקשורת. במשקי בית רבים, האדם על שמו רשומים חשבונות אלו הוא האחראי המרכזי לניהולם ותשלומם. כאשר אדם זה נפטר,

¹ הכנסה והוצאה חודשית לתצרוכת בעשירונים של משקי בית, לפי הכנסה כספית נטו לנפש סטנדרטית" (חציון עשירון 5-6) מתוך: http://www.cbs.gov.il/reader/?Mlval=cw_usr_view_SHTML&ID=655. להלן 'דוח הלמ"ס'.

עלול משק הבית להיקלע לחובות בגין חיובים אלו, אשר ממשיכים להצטבר ממועד פטירתו ועד להתאוששות המשפחה מבחינה כלכלית וניהולית. במידה והחיובים לא מוסדרים, מתרחש בפרק זמן זה הליך 'תפיחת חובות' אשר גורם לתשלומים מוגברים וקנסות עקב איחור בתשלומים השוטפים.

3.2. תפיחת חובות

הליך תפיחת החובות בישראל מתרחש בשתי דרכים שונות²:

1. **ריבית פיגורים**: ריבית על החוב בעת פיגור תשלום, וריבית דריבית המוטלת כל תקופה מסוימת על קרן החוב החדשה, המורכבת מהחוב הראשוני ומתשלומי הריבית עד לאותה תקופה.
2. **עלויות גבייה נלוות** המוטלות על החייבים, עלויות אלו משתנות בהתאם לסכומים המקסימליים שנקבעו בפקודת המיסים (גבייה)³ עבור כל הליך גבייה, כאשר ישנה עלות נפרדת לשליחת התראה, לניתוק, לחיבור וכדו'.

מסמך זה יתייחס לשתי דרכים אלו.

1. ריבית פיגורים

הסכום הממוצע עבור צריכת מים במשק בית בישראל הוא כ- 146 ₪⁴, כאשר הריבית בגין איחור בתשלום חשבון המים הוא קבוע לפי חוק ומחושב על פי אגף החשב הכללי⁵. סכום זה עומד כיום על 0.675% ריבית עבור איחור של חודש ובהתאמה, 1.3% ריבית עבור איחור בחודשיים. לאור זאת, עולה כי סכום הריבית עבור 2 תשלומים חודשיים אשר שולמו באיחור של כחודשיים תהיה כ- 2.9565 ₪ בלבד.

הסכום הממוצע של תשלום ארנונה לחודש בישראל עומד על כ- 313⁶ ₪. הריבית בגין איחור בתשלום הארנונה עומד על 0.75% לפי החוק. אם כן, ניתן לראות כי ריבית מצטברת עבור חודשיים תעמוד על כ- 7 ₪ בלבד.

הסכום הממוצע על חשמל, גז ודלק⁷ יחדיו עומד על כ- 466⁸ ₪. הריבית בגין איחור בתשלום חשבון החשמל היא קבועה וזוהי לאיחור בתשלום מים לפי החוק. דהיינו, 0.65% ריבית בגין חודש איחור. הריבית עבור איחור בתשלום הגז משתנה מספק לספק. בהנחה כי מדובר בסכום ממוצע של 1% בגין איחור בחודש⁹, הריבית הכוללת יוצאת במשוער כ- 13 ₪.

² עו"ד כהן רעות, "כיצד מדינת ישראל מדרדרת בעלי חוב לעוני" מתוך: <http://www.acri.org.il/he/wp-content/uploads/2016/02/debts-report2016.pdf>

³ פקודת המסים (גבייה), 1929, פורסמה **חא"י**, כרך ב' עמ' (ע) 1374, (א) 1399.

⁴ שם, עמ' 3.

⁵ <http://mof.gov.il/AG>

⁶ דו"ח הלמ"ס (ראה הערה 1), עמ' 3.

⁷ הכוונה כמובן היא לדלק המשמש לאנרגיה ולא הנעת רכב ממונע.

⁸ שם, שם.

⁹ זוהי הנחה המתבססת על שיחות טלפון שערכנו לכמה רשויות מקומיות בנושא זה.

הסכום הממוצע עבור שירותי דואר, טלפון ותקשורת יחדיו עומד על כ-437¹⁰ ₪ בחודש. גם על שירותים אלו אין סכום ריבית קבועה בחוק והדבר משתנה מספק לספק. בהנחה כי מדובר בריבית של כ-1% בחודש, סכום הריבית הכוללת עבור חודשיים במשוער הוא כ-12.9 ₪.

לסיכום, **סכום כלל הריביות בגין איחור של חודשיים בתשלום כלל הוצאות משק בית עומד על כ-35.8 ₪ בלבד למשק בית**. נראה כי מדובר בסכומים מזעריים אשר הצטברותם לא מכבידה באופן משמעותי על משק בית אשר איבד את המטפל העיקרי ונאלץ ללמוד את רזי ניהול המשק בזמן קצר של אובדן.

2. עלויות גבייה נלוות המוטלות על החייבים

בעלויות הגבייה הנלוות, לעומת זאת, הסכומים הם שונים לחלוטין. מסלול הגבייה המרכזי בו משתמשים גופים ציבוריים רבים בישראל הוא **הליך הגבייה המנהלי**. זהו מסלול שמהווה חריג לכלל שלפיו מי שתובע כספים חייב להוכיח את קיומו של החוב בפני ערכאה שיפוטית טרם נקיטה באמצעים לשם גבייתו. בהליך גבייה מנהלי הרשות היא זו שקובעת את קיומו של החוב ומכריעה לגבי גובהו, ויש לה סמכות לרדת לנכסיו של החייב על מנת לגבות אותו **מבלי לפנות לבית המשפט**. מקור הסמכות להשתמש בהליך הגבייה המנהלי מצוי בפקודת המסים (גביה) (להלן: הפקודה), שהיא פקודה מנדטורית משנת 1929.

בטבלה 1 מוצגים סכומי ההוצאות הנלוות, שמהוות את הגורם השני והעיקרי להצטברות חובות.

טבלה 1 : עלויות גבייה נלוות לשירותים בסיסיים בישראל

סלולר	בזק		גז (לפי 3 חברות במשק)		מים		חברת החשמל	
	חיבור מחדש	13.09 ₪	חיבור מחדש	2.5 ₪	הודעה על ניתוק גז	משתנה לפי החלטת הרשות:	חיבור מחדש	75.15 ₪
סלקום- 199 ₪ פלאפון- לא גובים				20 ₪	ניתוק הגז עצמו	דוגמאות- אשקלון- 745 כפר ורדים- 660 ירושלים- 5,500- 16,500	חיבור מחדש	75.15 ₪
				25 ₪	חידוש אספקה	מגיע לאלפי שקלים	שכ"ט עו"ד-	93.12 ₪
								11.25
								706

¹⁰ שם, עמ' 5.

כפי שעולה מנתוני הטבלה ניתן ללמוד שהחיובים מגוונים מאד, סכומם משתנה ותלוי בשירות הניתן ללא כל קו מנחה. כך למשל, נראה כי השירותים הנפוצים ביותר בגינן החברות השונות גובות סכומים מופרזים הם ניתוק וחיבור מחדש לשירות המוצע. כמו כן, ניתן לראות שלעניין חיבור מחדש לזרם המים - קובעת כל רשות מקומית בחוקי העזר שלה, מה יהיה היקף התשלום.

הליך הגבייה המנהלי לפי פקודת המסים (גביה) נחשב לאמצעי נוח ויעיל לגביית חובות, אולם הוא מעניק לרשויות ולגופים שונים סמכויות מרחיקות לכת שפגיעתן בפרט קשה, וקיים ספק באשר לעמידתו בעקרונות המשפט המנהלי-חוקתי¹¹. הפקודה היא ארכאית ועל כך יעידו ביטויים דוגמת "מוכתר" ו"גובה המסים" שנמצאים בה, או ביטויים מוטים ושיפוטיים כמו "הסרבן" כלפי אדם שלו מיוחס החוב. הפקודה קובעת הסדרים דרקוניים לגביית חובות ללא הליך שיפוטי, מנגנון ערעור או פיקוח אפקטיבי, תוך פוטנציאל לפגיעה קשה בזכויות יסוד. כך, הפקודה מעניקה לרשות המנהלית את הסמכות להשתמש במגוון רחב של אמצעים כוחניים לצורך שימוש בכוח לצורך גביית חובות - ובהם, בין היתר, כניסה לבתי חייבים ועיקול רכוש (סעיף 5(1) ו-5(2)), שימוש בכוח לצורך פריצה לבתים (סעיף 5(4)), עיקול מקרקעין ומכירתם (סעיף 8), עיקול חשבונות בנק או קופות גמל (סעיף 7), עיקול רכש המצוי בידי צד שלישי ועוד. נגד השימוש בהליך הגבייה המנהלי לפי הפקודה הושמעה ביקורת נוקבת¹² מצד בתי המשפט, ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, רשות האכיפה והגבייה, חברי כנסת, כלי התקשורת, האקדמיה, המועצה לצרכנות, לשכת עורכי הדין ועוד. על אף הביקורת שמגיעה מכל גווי הקשת הפוליטית ומגורמים מקצועיים רבים הפקודה לא בוטלה עד היום, ולא נערכו בה שינויים מהותיים המגנים על זכויות החייבים. אם זהו המצב כלפי חייבים 'רגילים', קל וחומר שנדרש שינוי כאשר מדובר בחייבים שנקלעו למצב משפחתי רגיש כמו פטירת בן משפחה שהיווה או היוותה את עמוד התווך מבחינה כלכלית.

אין כמובן נתונים מדויקים או פילוח סטטיסטי של פטירה ומוות לפי משקי בית, אך על פי נתוני לשכת הלמ"ס לשנת 2014¹³, מספר הנפטרים בגילאי 59-25¹⁴ הוא כ-4,700. כמובן שלא כל אחד מנפטרים אלה ניהל משק בית או היה אחראי להחזקתו, ואין חולק כי לפחות חלק מהמשפחות ניהלו משק בית במשותף, כך שחלקם ככל הנראה לא טיפלו בהוצאות משק הבית. למרות הסתייגויות אלה, ניתן להסיק כי מדובר במספר לא מבוטל של משפחות.

נראה, אם כן, כי יש צורך בהסדר שיאפשר למשפחות שאיבדו את ראש/ת המשפחה והאחראי המרכזי על הוצאות משק הבית להימנע מתשלומים נוספים אלה – ולכל הפחות מתשלומי עלויות

¹¹ להרחבה ראו עת"מ (מינהליים חי') 3061/06 רכבת ישראל בע"מ נ' עיריית חדרה (פורסם בנבו, 19.09.2007). בעתירה זו נקבע כי השימוש בהליכי גבייה מנהליים על ידי רשויות מקומיות כברירת מחדל לגביית חובות לא עומד בעקרונות של המשפט המינהלי- חוקתי בעידן שלאחר חקיקתו של חוק היסוד כבוד האדם וחירותו, ולכן יש להשתמש בהליכים אלה רק במקרים חריגים. פסק דין זה בוטל על ידי בית המשפט העליון בנימוק שבית המשפט המחוזי פסק בשאלה שלא נתבקש להכריע בה מלכתחילה.

¹² פירוט ביקורת זו במסמך אחד וריכוז של מידע בנושא ניתן למצוא במסמך שנעשה ע"י האגודה לזכויות האזרח <http://www.acri.org.il/he/wp-content/uploads/2016/02/debts-report2016.pdf>

¹³ דו"ח הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אודות פטירות ושיעורי תמותה לפי גיל, מין, קבוצת אוכלוסיה ודת, 22.09.2016, [cbs.gov.il/shnaton67/st03_27.pdf](https://www.cbs.gov.il/shnaton67/st03_27.pdf).

¹⁴ תחמנו גילאים אלה כגילאים בהם בדרך כלל אדם נעשה אחראי/ת על משק בית בישראל. בהעדר נתונים, זוהי השערה בלבד.

הגביה הגדולים. יתרה מזאת, משפחה שתתקשה להתאושש מפטירת יקירה ולו בהיבט הרגשי, עלולה למצוא עצמה בסחרור כלכלי כבד ולשלם מחירים גבוהים ללא הצדקה.

4. הסדרים מוצעים

לאור הסקירה שהוצגה לעיל, מוצעות מספר חלופות אפשריות להקלת התמודדות משפחה עם פטירה של אחד מבני הזוג, מתוך ההנחה כי בני הזוג הם האחראים על תשלום חשבונות משק הבית, להלן:

4.1. הסדר "פטור מראש"

יש לתת **פטור מראש** מתשלומי ריביות עבור איחור בתשלומי הוצאות משק בית, החל ממועד הפטירה ועד חודשיים לאחר מכן. הפטור יינתן בעת הצגת תעודת פטירה בכל אחת מהרשויות הרלוונטיות (רשויות מקומיות, חברת החשמל, מקורות, ספקי הגז, וכן רשתות סלולריות).

להסדר זה ישנם כמה יתרונות, הוא חוסך בעלויות שליחת מכתבי התראה, ניתוק וחיבור מחדש וכיוצא בזה. כמו כן הוא מייתר את הצורך במתן החזרים כספיים. יתר על כן, הסדר זה מממש את הרציונל העומד מאחורי הצעת החוק בצורה הטובה ביותר - המשפחה מקבלת פטור מלכתחילה.

הקושי המרכזי ביישום החלופה הוא שלרשויות אין מידע בזמן אמת בדבר הפטירה ויש צורך בגוף שידע אותם. במידה ומטילים זאת על המשפחה, מדובר בבירוקרטיה מסורבלת הדורשת מהמשפחה להתרוצץ בין הרשויות השונות בזמן אבלה, מה שלמעשה מייתר את הצורך בהצעת החוק. הבטחת מתן הפטור בצורה מהירה דורשת הקצאת כח אדם, זמן ומשאבים. לצורך כך, יש צורך בשינוי מהותי של גופים רבים במשק, כך שהחלופה לא אפקטיבית למעשה. ניתן לפתור חלק מהקשיים ע"י יצירת גוף מרכזי המודיע לרשויות אודות הפטירה. ראו בפרק ההצעות הנוספות שלהלן.

4.2. הסדר ההחזר הרטרואקטיבי

יש להעניק **החזר כספי**, למשפחה שמתמודדת עם פטירה של אחד מבני הזוג עבור הריביות אשר צברו חשבונות משק הבית וכן עבור הקנסות הנלווים שהוצגו לעיל.

התקופה עליה יינתן ההחזר תתחיל חודש לפני מועד הפטירה ותסתיים חודשיים לאחר מועד הפטירה, **כאשר הזמן הקובע הוא מועד הנפקת דרישת התשלום ולא מועד קבלתה**. הבחירה במועד משלוח החשבונית נובעת מכך שתחשיב הריביות והחשבוניות הנלווים מתחיל ממועד זה, וכך ימנעו מחלוקות בין הספק למשפחת הנפטר.

מרגע קבלת דרישת התשלום, על המשפחה לדאוג לשלמה תוך תקופת זמן קצובה, לרוב מדובר בפרק זמן של 14 יום. כאשר התשלום לא מוסדר, נשלחת התראה ראשונה שלאחריה המשפחה מסתכנת בניתוק.

מתן חודש לפני מועד הנפקת דרישת התשלום נובע מהכרה כי פעמים רבות לפטירת ראש/ת המשפחה קדמה תקופה בו מצבו התדרדר או שקרה אירוע מסוים שיקשה על המשפחה לנהל

משק בית סדיר. נראה כי חודש ממועד שליחת החשבונית ועד הפטירה זוהי תקופת זמן אשר ראוי לתת החזר בגינה, למשפחות אבלות אשר מתמודדות עם תשלומים אשר אין הן רגילות לטפל בהם.

כמו כן, למשפחה לוקח זמן לחזור לשגרה, לדאוג לאדם שימלא את תפקידי הנפטר ולהודיע זאת לרשויות, גם לאחר תקופת האבל. בנוסף, חלק מהחשבוניות עבור הוצאות משק הבית הן דו-חודשיות. מן הראוי לתת למשפחה תקופת זמן נוספת של חודשיים מיום הפטירה להסדיר את החשבונות ולקבל על תקופה זו החזר.

מכל האמור לעיל, עולה כי תקופת החזר המומלצת מתחילה חודש לפני מועד הפטירה ומסתיימת חודשיים לאחר מועד הפטירה, כאשר הזמן הקובע הוא מועד משלוח החשבונית ולא מועד קבלתה.

יש להדגיש כי החלופה היא רטרואקטיבית, כלומר מתרחשת לאחר שכבר נשלחו מכתבי התראה והתשלומים הצמיחו ריביות וקנסות - ולעתים הצטברו במידה אשר גרמה לניתוק האספקה. **חלופה זו מועדפת מפני שהיא האפקטיבית ביותר במציאות בה אין אפשרות להודיע בצורה יעילה לרשויות השונות בדבר הפטירה בזמן אמת.**

היתרון בהסדר זה הוא האפשרות הניתנת למשפחה להעביר את תקופת האבל ללא דאגה על הימצאות חשבונות אשר צוברים ריביות וללא צורך בהסדרת הביורוקרטיה. ההליך נדחה לתום תקופת האבל ולאחר שהתמנה ממלא מקום לנפטר. בנוסף, לממלא המקום יש תקופה מרווחת לסדר את החשבונות ואינו צריך לעמוד בלוח זמנים צפוף החשוף לניתוקים.

עם זאת, החסרונות נעוצים בעיקר בעוגמת הנפש של המשפחה האבלה, המתמודדת עם ניתוקים ומכתבי התראה מאיימים ובזבוז משאבים על מכתבי התראה, ניתוק וחיבור מחדש. בנוסף, החלופה מכילה ביורוקרטיה מסורבלת הדורשת הודעה נפרדת לכל אחת מהרשויות על מנת לקבל את החזר. סרבול זה עשוי לגרום למשפחות לוותר על זכותן להחזר כספי על מנת להימנע מניירת והתרוצצויות רבות.

5. המלצות נוספות

ניתן לפתור בעיה זו בצורה רחבה יותר ולאפשר שירות מסודר ומונגש למשפחה האבלה כבר מלכתחילה. כפי שיפורט להלן, נראה כי הסדרת מנגנונים אלה צריכה להיעשות דרך תקנות או הנחיות בין-משרדיות ולא דרך חקיקה ראשית, אך מפאת חשיבות הנושא בחרנו לכלול סקירה רחבה של מנגנונים שונים הנהוגים בארצות אחרות והמלצות להתאמתם למציאות הישראלית.

5.1. הנגשת מידע

א. יידוע משפחת הנפטר על הזכות להחזר כספי

ניתן להטיל על רשות שתיבחר לצורך כך (חברת קבורה/ משרד הפנים אשר דואג להנפקת תעודות פטירה) ליידע את המשפחות על זכותן והדרך לממשה כבר בתחילת תהליך הבאת הנפטר לקבורה.

ב. אמצעים נוספים לעדכון על קיומו של חוב

תזכור בדבר החובות ומועד תשלומם, עדכון על צבירת ריביות והתראה לפני ניתוק המגיעות ישירות למכשיר הנייד או לכתובת המייל, יעלו את מודעות האדם אשר אחראי לתשלום החשבונות ויעזרו לו לדעת את מצב החשבונות בזמן אמת. דבר זה יסייע ביתר שאת לאדם אשר ממלא את מקום הנפטר ואינו מצוי בפרטי החשבונות ובמועד תשלומם.

ג. הקמת אתר הסברה אינטרנטי

האתר ירכז את כל הוצאות משק הבית, הרשויות האחראיות על גבייתם, דרכי תשלומם ומועדיהם. בנוסף, הוא יפרט ויסביר מן המסד ועד הטפחות כיצד צריך לנהוג אדם אשר אינו מורגל בטיפול בחשבונות וכיצד עליו להסדיר את התשלומים השונים.

ההצעות בעלות משמעות רבה בסיוע והכוונת ממלא מקום הנפטר, אך אין זה בטוח כי מקומה של חקיקה ראשית להסדיר. ניתן להציע לשר הפנים לפרסם נהלים בנדון ולהקים את הגופים הרלוונטיים.

5.2. אימוץ מודל השירות הבריטי

מסקירת הליכים דומים במערכות משפט אחרות, עולה כי קיימים הסדרים בירוקרטיים-כלכליים המקלים על משפחות שאיבדו את יקיריהם. הבולט שבהם הוא המודל האנגלי. במדינת ישראל, כאשר אדם נפטר, האחראיות להודיע לרשויות על פטירתו מוטלת על משפחתו או על הממונים על עזבונו. באנגליה ישנם שני שירותים לאזרח המקלים את הבירוקרטיה המוטלת על כתפי קרובי הנפטר עקב המוות. מוצע שם שירות אשר חוסך לאזרח את העיסוק בבירוקרטיה זו, ולמעשה מיישם את החלופה הראשונה עליה הצביע מסמך זה בפרק 4.

• שירות "Tell Us Once"¹⁵

שירות זה מסופק על ידי המחלקה לעבודה ופנסיה של הממשלה הבריטית. תפקיד שירות זה הוא לעדכן את הרשויות הרלוונטיות אודות פטירת החייב, לאחר הודעה מטעם קרובי הנפטר.

כחלק מתהליך הוצאת תעודת פטירה, יש צורך להגיע לפגישה במשרד הרישום המחוזי. במהלך פגישה זו, הפקיד רושם את הנפטר לשירות Tell Us Once כחלק אינטגרלי מעבודתו השוטפת. יש להדגיש כי רישום פטירת המת נעשה עד חמישה ימים מרגע הפטירה. לאחר מכן הפקיד מוסר למשפחה מספר הפניה ייחודי לנפטר ואת מספר הטלפון של השירות. זהו החלק הראשון של התהליך, שלאחריו ישנם 28 ימים להשלים את החלק השני.

בזמן זה על המשפחה לאסוף את מסמכי הנפטר הרלוונטיים, ליצור קשר עם Tell Us Once בטלפון או דרך אתר ייעודי,¹⁶ למסור את המספר הייחודי לנפטר ולענות על שאלות השירות. מטרת השאלות היא ליצור את רשימת הרשויות הרלוונטיות, להן צריך הגוף לפנות ולהודיע על

¹⁵ להרחבה נוספת אודות השירות, ראו אתר המחלקה לעבודה ופנסיה של הממשלה הבריטית:

<https://www.gov.uk/after-a-death/organisations-you-need-to-contact-and-tell-us-once>

¹⁶ כתובת האתר: <https://idp-death-tellusonce.direct.gov.uk/en/Death/Enrich/BeforeYouStart#>

פטירת האדם. מרגע גיבוש רשימה זו, האחריות להודיע לרשויות בדבר פטירת האדם הנידון מוטלת על הגוף. ניתן בכל עת לראות לאיזה רשות כבר נודע בדבר המוות, בעקבות פעולת Tell Us Once.

באתר השירות ישנו פירוט רב על ההליך, רשימת המחוזות באנגליה בהם הוא פעיל ורשימת המסמכים הנדרשים על מנת לעדכן את הרשויות והרשויות שאותם הגוף יכול לעדכן. יתכן ועדיין יהיו רשויות או חברות להן יהיה צורך להודיע בנפרד, אולם הן מצומצמות וחריגות.

ניתן לקבל את עזרת הגוף גם אם אין בידי המשפחה את כל המסמכים הרלוונטיים. במקרה זה, הגוף יודיע רק לרשויות הסטנדרטיות ולכך יתווספו גופים נוספים בעקבות תשאול המשפחה והמסמכים שכן נמצאים ברשותה. כך לדוגמה, אם הנפטר קיבל פנסיה משירותי הביטחון אך המשפחה לא מודעת לכך ואף לא מצאה את המסמכים בנידון, הגוף לא יודיע למשרד הביטחון על הפסקת הפנסיה.

מטרת שירות זה היא למנוע מהמשפחה את הסרבול המאפיין את המערכת הביורוקרטית. השירות משמעותי עבור משפחה המתמודדת עם קושי רגשי בשל פטירת יקירם, והקושי הביורוקרטי הנלווה בשל הצורך לעדכן גופים רבים אודות פטירה זו.

• הסדר זכות ייצוג¹⁷

לפי הסדר זה (אשר תקף גם בוילס), כאשר אדם נפטר, אדם אחר יכול להגיש בקשה לקבל זכות ייצוג (grant of representation), אשר מעניקה לו שליטה בכלל נכסי המת.

הזכויות לקבלת זכויות הייצוג נקבע בהתאם לצוואת הנפטר: **כאשר הנפטר הותיר צוואה בה מצוינת זכות הייצוג**, אדם יכול לפנות לרשויות בבקשה לקבל זכות ייצוג רק אם הוא מוגדר בצוואה כאחראי על הטיפול בעיזבון. יש לציין כי העובדה שאדם מקבל את זכות הייצוג ושמו מופיע בצוואה, אינה מעידה בהכרח כי הוא זכאי לחלק מרכוש העיזבון; **כאשר לנפטר אין צוואה**, אדם יכול להגיש בקשה (grant of representation) על מנת להיות מוגדר כמנהלן (administrator). את הבקשה לזכות מנהלן יכול להגיש קרוב משפחה מדרגה ראשונה (next of kin), כמו אשת הנפטר או ילדו. החוק מאפשר גם למי מבני הזוג לקבל הרשאת מנהלן גם אם הזוג חי בנפרד אך עדין היה רשום כנשוי. מנגד, החוק אינו מאפשר לבני זוג אשר אינם נשואים / נמצאים באיחוד אזרחי ורשומים ככאלו לקבל זכות מנהלן, גם אם חיו יחדיו.

לאחר העברת המסמכים הנדרשים וקבלת זכות הייצוג, על מקבל המינוי להישבע שבועה בלשכת הרישום המקומית, שכל הפרטים שניתנו הם מלאים ומדויקים. תוך 10 ימי עבודה מסיום שלב זה, ובהנחה שכל המסמכים היו תקינים, רשות הייצוג תינתן.

כאשר רשות הייצוג מתקבלת, יכול האדם שקיבל את זכות המנהלן לפנות לגופים המחזיקים ברכוש המנוח (בד"כ הבנק), להעביר להם עותק רשמי של ההרשאה, ולדרוש מהם את העיזבון.

¹⁷ אתר להגשת בקשה לזכות ייצוג: <https://www.gov.uk/wills-probate-inheritance/applying-for-a-grant-of-representation> בנוסף, ישנן הנחיות מפורטות למשפחת הנפטר, ניתן לראותן כאן: <https://www.gov.uk/after-a-death/tax-and-benefits>.

המנהלן נושא באחריות החוקית לשלם את כל חשבונות וחובות המנוח לפני שהוא יכול לחלק את העיזבון על פי הצוואה או הדין. כמו כן, עליו לפרסם הודעה בלשכת הרישום הציבורית (the gazette) ולאפשר לכל הנושים לתבוע את חובם מהנפטר, ניתן לפרסם את ההודעה דרך האינטרנט. לאחר שהחובות שולמו, יכול המנהלן לחלק את העיזבון בין היורשים החוקיים של הנפטר. במקרה בו קיימת מחלוקת לגבי זכות הייצוג ומי זכאי לקבל אותה, יכולים קרובי משפחתו של הנפטר לנסות ולמנוע מתן זכות ייצוג, או לחלופין, לבקש לבטל זכות קיימת.

6. סיכום

על מנת להתמודד עם מציאות של 'תפיחת חובות' אליה עלול להיקלע משק בית שחוה פטירה של ראש/ת משפחה, מוצע לאפשר הסדר רטרואקטיבי שישמוט את עלויות הגביה הנלוות (שמהוות את חלק הארי בתפיחת החובות) עבור משק בית שכזה בהצגת תעודת פטירה הנושאת את שם האחראי על תשלום החובות או מי שהחשבון רשום על שמו.

בנוסף, מומלץ להנגיש את המידע אודות הסדר זה כבר בתחילת תהליך הבאת הנפטר לקבורה על ידי רשות מרשויות המדינה, באמצעות האינטרנט או הודעות אישיות. לסיום, הוצג המודל האנגלי שמלווה את משפחות הנפטרים כבר משלב מוקדם ומקל עליהם את ההליך הבירוקרטי, אך הודגש כי אימוץ מודל זה מחייב הסדר רחב יותר שיכלול גם את משרדי הממשלה וככל הנראה לא יתאים לחקיקה ראשית. בנספח הבא מוצגת הצעת חוק תקופת הסתגלות למשפחת נפטר, שעוצבה על פי המסקנות שעלו ממחקר זה.

מסמך זה נכתב על ידי טל קיציס (ראש צוות), הדס פרסקי, כנרת גבאי, עומר מחלוף ורחלי דגני;
נבדק ואושר לפרסום על ידי עידן סגר (מנכ"ל הארגון) ודניאל שטאובר (מנהל אזור בר-אילן)

הצעת חוק תקופת הסתגלות למשפחת נפטר

1. בחוק זה-
  - "משלם"- בן זוג, הורה או אפוטרופוס או בן משפחה אחר שבחיייו היה אחראי לטיפול השוטף בחשבונות משק הבית.
  - "השר"- שר הרווחה.
  - "הוצאות משק בית"- יכללו את ההוצאות בגין מים, חשמל, גז, ארנונה, שרותי דואר, טלפון ותקשורת.
  - "שירותי משק בית"- מים, חשמל, גז, דלק, ארנונה, שרותי דואר, טלפון ותקשורת.
  - "הוצאות נלוות"- לרבות ניתוק או חיבור מהשירות המוצע, גביה בבית הצרכן והתרעות בגין אי התשלום.
  - "ריבית פיגורים"- כמשמעה בתקנות פסיקת הריבית וההצמדה (קביעת שיעור הריבית ודרך חישובה, תשס"ג-2003).
  - "פקודת המיסים"- פקודת המיסים (גביה) 1929¹⁸.
  - "רשות מקומית"- עירייה, כמשמעותה בפקודת העיריות¹⁹, מועצה מקומית, כמשמעותה בפקודת המועצות המקומיות²⁰, או מועצה אזורית, כמשמעותה בצו המועצות המקומיות (מועצות אזוריות), התשי"ח-1958²¹.
2. פטירתו של משלם, תזכה את משפחת המנוח בפטור מתשלום ריבית פיגורים והוצאות נלוות, בגין אי תשלום הוצאות משק הבית.
3. משפחת המנוח לא תחויב גם לפי הוראות חוק המיסים (גביה).
4. הפטור האמור יינתן בגין תקופה שתחילתה כ-30 ימים טרם יום הפטירה, וכ-60 ימים לאחר יום הפטירה.
5. התקופה בגין פטור זה, לא תעלה על תקופה של 90 יום.
6. במידה ובמהלך תקופת הפטור יחול ניתוק מאחד מהשירותים האמורים על ספק השירות לחדשו במידית, עם הצגת תעודת פטירה ולדחות את הליך הניתוק עד לאחר תום תקופת הפטור.
7. תקופת הפטור האמורה בחוק זה לא תעלה במניין הימים הנספרים לצורך הליך ניתוק משירותי משק בית.

¹⁸ ה"ש לפקודת המס (גביה)

¹⁹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 8, עמ' 197.

²⁰ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 9, עמ' 256.

²¹ ק"ת התשי"ח, עמ' 1259.

8. חוק זה יחול על תקנות וצווי הגבייה והניתוק משירותים אלו.
9. השר יתקין תקנות לעניין הפטור בגין אי תשלום הארנונה, אשר סכומה משתנה בין הרשויות המקומיות השונות.